

15. Новикова Е. С. Культурологія / Е. С. Новикова, А. С. Кармин. – СПб.: Питер, 2004. – 324 с.
16. Пономарьов А. Українська етнографія / А. Пономарьов. – К.: Либідь, 1994. – 317 с.
17. Сapiга В. К. Українські народні свята та звичаї / В. К. Сapiга. – К.: Т-во "Знання України". – 1993. – 112 с.
18. Стельмахович Г. П. Виховний потенціал української родини / Г. П. Стельмахович // Учитель. – 1998. – № 6. – С. 52–55.

References

1. Alekseev P. V. *Filosofii: ucheb.* / P. V. Alekseev, A. A. Panin. – M.: Prospekt, 1997. – 504 s.
2. Babenko N. B. *Sotsialno-kulturnyi potentsial simeinoho dozvillia* / N. B. Babenko // *Ukrainskyi sotsium: nauk. zhurnal.* – K.: DIPSiM, NUVS, 2005. – Vyp.1(12). – S. 1–15.
3. Babii V. *Simeini tradytsii ta yikh vykhovne znachennia* / V. Babii // *Pozaklasnyi chas.* – 2004. – № 7-8. – S. 27-31.
4. Bychko A.K. *Istoriia filosofii* / Bychko A.K., Bychko I.V., Tabachkovskiy V.H. – K.: Dovira, 2000. – 368 s.
5. Borysenko V.K. *Vesilni zvychai ta obriady na Ukraini: Istoryko-etnohrafichne doslidzhennia* / V.K. Borysenko. – K.: Vyshcha shkola, 1988. – 188 s.
6. Berdiaev N. A. *Filosofii tvorchestva, kul'tury i iskusstva: v 2 t.* / N. A. Berdiaev. – M.: Iskusstvo: Liga, 1994.
7. Berezovskiy I. P. *Ukrainska narodna tvorchist (20-30 rr. XX st.)* / I. P. Berezovskiy. – K.: Naukova dumka, 1973. – 152 s.
8. Zdoroveha N.I. *Narysy narodnoi vesilnoi obriadovosti na Ukraini* / N.I.Zdoroveha. – K.: Naukova dumka, 1974. – 159 s.
9. Yerokhina I. *Tradytsiine rodynne vykhovannia v ukrainskii simi* / I.Yerokhina // *Ridna shkola.* – 1998. – № 7-8. – S. 31.
10. Kravets O.M. *Simeinyi pobut i zvychai ukrainskoho narodu: istor.-etnohraf. narys* / O.M.Kravets. – K.: Naukova dumka, 1966. – 198 s.
11. Kurochkin O.V. *Tradytsiina hromada i pobut* / O.V. Kurochkin // *Ukrainoznavstvo.* – K.: Naukova dumka, 1994. – S.180-193.
12. Sheiko V. M. *Kulturolohiia: navch. posib.* / V. M. Sheiko, Yu. P. Bohutskiy, E. V. Hermanova de Dias. – K.: Znannia, 2012. – 494 s.
13. Kurnosov Yu. O. *Dukhovne zhyttia ta Ukraini v 20-30 rr.* / Yu. O. Kurnosov // *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal.* – 1990. – № 1. – S. 93–110.
14. Brovko M. M. *Liudyna v suchasnomu tsyvilizovanomu protsesi filosofsko-kulturolohichni ta etyko-estetychni vymiry: monohrafiia* / M. M. Brovko ta in. – Nizhyn: TOV "Vydavnytstvo "Aspekt-Polihraf", 2014. – 544 s.
15. Novikova E. S. *Kul'turologiia* / E. S. Novikova, A. S. Karmin. – SPb.: Piter, 2004. – 324 s.
16. Ponomarov A. *Ukrainska etnohrafiiia* / A.Ponomarov. – K.: Lybid,1994. – 317 s.
17. Sapiha V. K. *Ukrainski narodni sviata ta zvychai* / V. K. Sapiha. – K.: Znannia Ukrainy, 1993. – 112 s.
18. Stelmakhovych H. P. *Vykhovnyi potentsial ukrainskoi rodyny* / H.P.Stelmakhovych // *Uchytel.* – 1998. – № 6. – S.52-55.

УДК 008.376

Колос Тетяна Миколаївна
заступник директора Департаменту мистецтв
та навчальних закладів – начальник відділу
навчальних закладів та науки
Міністерства культури України
e-mail: studyschool@mincult.gov.ua

УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ПОЧАТКОВОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В КУЛЬТУРОТВОРЧИХ ПРОЦЕСАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

У статті досліджені сучасні процеси управління початковою мистецькою освітою як інституалізованою системою сфери культури, а також функції і повноваження органів управління різних рівнів. Система управління закладами початкової мистецької освіти характеризується дуалізмом на загальнодержавному рівні та ієрархічністю в межах управління галуззю культури. На сучасному етапі відбувається поступова децентралізація управління та зростання ролі самоврядування громад, що створює певні ризики для подальшого функціонування дитячих мистецьких шкіл як системи.

Ключові слова: процеси управління, початкова мистецька освіта, дитячі мистецькі школи, інституалізована система, ієрархічна система управління.

Колос Татьяна Николаевна, заместитель директора Департамента искусств и учебных заведений – начальник отдела учебных заведений и науки Министерства культуры Украины

Управленческие аспекты деятельности учреждений начального художественного образования в культурообразующих процессах современной Украины

В статье исследованы современные процессы управления начальным художественным образованием как институализированной системой сферы культуры, а также функции и полномочия органов управления разных уровней. Система управления заведениями начального художественного образования характеризуется дуализмом на общегосударственном уровне и иерархичностью в пределах управления отраслью культуры. На современном этапе происходит постепенная децентрализация управления и рост роли самоуправления, которое создает определенные риски для дальнейшего функционирования детских художественных школ как системы.

Ключевые слова: процессы управления, начальное художественное образование, детские художественные школы, институализированная система, иерархическая система управления.

Kolos Tetyana, Deputy Head of the Department for arts and educational establishments – the head of the division for educational establishments and researches of Ministry for culture of Ukraine

Management aspects of functioning of primary arts schools in culture-processes of modern Ukraine.

The aim of the article is to study the conditions of primary art education institutions in the processes of modern culture creation through description of management processes and administrative functions of government at different levels.

Management of primary artistic education institutions as a system of cultural sphere related to the formulation and implementation of national cultural policy, which includes the creation of conditions for the organization of artistic and educational activities, its financial support, methodological support and control.

Inherited from the Soviet period the network of children's artistic schools, which has always represented the cultural sphere, with the reform of social and economic spheres, including education, and the introduction in 2000 of the Law of Ukraine "On Extracurricular Education", was the element of school education institutions. In this regard, the system of primary artistic education began to lose its autonomy in the system of school education.

The central executive body that carries out state administration directly initial artistic education at the national level is the Ministry for Culture of Ukraine. The functions of the Ministry for Culture for the management of primary education in arts have the character of regulation, because it does not involve direct interference in these schools, but only determine the mechanisms of management. In this case, all the regulations approved by the Ministry, based on the acts of the Ministry of Education, what is the "duality subordination" of the primary art education.

One of the primary tools of management education in arts are special regulations the Ministry for Culture. Regulations on initial specialized art school (school aesthetic education), approved by the Ministry, is the basic document that defines the specific terms and conditions of artistic schools, including the organization of educational and artistic process, management institutions, financial and economic activities, etc.

The second (middle) level in the hierarchy of management system of children's art schools have culture government regional level. Key features that directly affect the children's artistic schools are activities in the region related to the certification of these institutions and their teachers. One of these functions to March 2015 was the certification of schools. However, by changing the conditions of the certification authority for such decisions goes to the lower level of government, in which are directly under the school.

The main method of control at an average level of program-target method, which is an effective way of providing financial and logistical support to schools that are funded from local budgets. An effective tool of administrative activity at this level is to conduct and support competitions, festivals, exhibitions, etc. for children art schools. An important function of regional authorities is to coordinate cooperation of children's art schools with cultural and art colleges and schools, which are owned by local communities and regions of Kyiv.

The third level of government, in which the direct control of children's art schools – local authorities in the field of culture, which carry financial, logistical, staffing subordinate children's art schools, the development of the network, and so on. In terms of decentralization of the role the lower level primary education in arts management will continue to grow.

Research management processes in primary arts education will give the opportunity to make recommendations on the formation and implementation of state cultural policy to support the further development of institutions of primary art education as a system of institutionalized cultural sphere of modern Ukraine.

Thus, the process control system of educational institutions sphere of culture in modern Ukraine aimed at ensuring the development of children's art schools and implemented hierarchical structure of government. At the national level of government is characterized by duality, which is found in the interconnectedness of administrative decisions Ministry for Education and Science and the Ministry for Culture and due to the entry of primary art education to adult education system. At the highest level there is legislative and normative legal regulation, on the lower – apply direct control instruments – financial, logistical and staffing.

In terms of reforming the socio-economic aspects of life, is the decentralization of management and increase the role of government community, which means the transfer of administrative functions in most places.

Problems of economic development and imperfection of the existing mechanisms of public-public administration or lack thereof creates significant risks for the further operation of children's art schools as a system of institutions that influence the development of local and general cultural space. Research management processes in primary arts education will give the opportunity to make recommendations on the formation and implementation of state cultural policy

to support the further development of institutions of primary art education as a system of institutionalized cultural sphere of modern Ukraine.

Key words: management processes, primary arts education, children's arts school, institutionalized system of culture, hierarchical management system.

У процесах реформування усіх сфер суспільного життя в Україні, в тому числі соціально-економічних умов розвитку, особливо злободенним є дослідження ролі та функцій управління різними інституалізованими системами та передбачення викликів і можливих ризиків їх реформування. Основою сучасних трансформаційних процесів в управлінні сферою культури є децентралізація, підвищення ролі місцевих громад у вирішенні питань свого соціокультурного розвитку, зростання автономії закладів та установ сфери культури.

Метою статті є вивчення умов діяльності закладів початкової мистецької освіти в процесах культуротворення сучасної України через характеристику управлінських процесів та адміністративних функцій органів управління різних рівнів.

Дослідження процесів культуротворення в сучасній Україні актуалізує вивчення різних соціокультурних систем та їх взаємозв'язків. Особливу увагу в цьому контексті науковці приділяють системі мистецької освіти, яка визнана як соціальне явище, що є складником усіх сфер культури – матеріальної, духовної, художньої, гарантом розвитку особистості, і як наслідок – підґрунтям розвитку національної культури [1, с. 15].

Процеси становлення мистецької освіти як інституалізованої системи в регіональному та історичному аспектах досліджували в мистецтвознавстві, культурології та педагогічних науках сучасні науковці А. Литвиненко, Т. Благова (Полтавщина), С. Виткалов (Рівненщина), Р. Шмагало, О. Волинська (Галичина), М. Антошко (Вінничина), І. Рябцева (Днапропетровщина), О. Попик (Поділля), І. Хілько (Буковина) та інші. Зазначені дослідники розглядали мистецьку освіту в контексті її розвитку та професіоналізації в різні періоди історії культуротворення через вивчення діяльності спеціалізованих мистецьких навчальних закладів.

Інституційному становленню мистецької освіти та окремим аспектам управління нею в загальноукраїнському масштабі присвячені наукові розвідки С. Волкова [1]. Праці науковця стали першими комплексними дослідженнями становлення та умов функціонування цілісної системи культурно-мистецької освіти, представленої системою спеціальних навчальних закладів різних рівнів, серед яких увагу було приділено і закладам початкової мистецької освіти. Також у працях С. Волкова приділялася увага функціям органів управління культурно-мистецькою, виконання яких впливало на функціонування системи закладів.

Разом з тим, в зазначених працях система закладів початкової мистецької освіти як окремий елемент сфери культури не розглядається, що не дає можливості комплексного та всебічного вивчення як самої системи, так і її взаємозв'язків з іншими інституалізованими системами, а також потребує актуалізації їх вивчення, у тому числі, дослідження процесів управління системою закладів початкової мистецької освіти в умовах суспільства, що змінюється.

Інституалізація системи початкової мистецької освіти тривала протягом усього ХХ століття і призвела до формування трьох основних типів спеціалізованих мистецьких навчальних закладів, відмінність яких полягає в тих чи інших видах мистецтва, в яких здобуваються дітьми знання, уміння та навички, а також в освітніх результатах, які отримуються їх учнями.

Перший тип шкіл представлений дитячими музичними, художніми, хореографічними, хоровими, театральними школами та школами мистецтв, які одночасно належать до системи позашкільної освіти та є закладами освіти сфери культури, будучи її невід'ємною частиною [2]. Ці школи (окрім Державної хореографічної школи при Національному заслуженому ансамблі танцю імені Павла Вірського) перебувають у комунальній власності і забезпечують надання загальної та спеціалізованої мистецької освіти початкового рівня.

Другим типом закладів початкової мистецької освіти є експериментальні школи-комплекси, що складаються з двох автономних навчальних закладів – загальноосвітніх шкіл та шкіл мистецтв. Особливість цих шкіл полягає в незалежності двох елементів комплексу в фінансовому плані (загальноосвітній блок фінансується за рахунок коштів на освіту, мистецько-освітній – за рахунок коштів на культуру), однак при цьому мистецька та загальноосвітня підготовка в комплексі інтегрована в єдиному освітньому процесі, а сам комплекс має одну адміністрацію. Школи мистецтв комплексного типу, так само як і звичайні дитячі мистецькі школи, фінансуються з місцевих бюджетів, а в частині мистецької підготовки належать до системи позашкільної мистецької освіти.

Третім типом закладів початкової мистецької освіти є середні спеціалізовані мистецькі навчальні заклади (школи-інтернати), які, одночасно з загальною середньою освітою, здійснюють допрофесійну

мистецьку підготовку своїх учнів. Відмінність таких шкіл від решти мистецьких навчальних закладів полягає в тому, що вони були створені при вищих музичних та художніх навчальних закладах для цілеспрямованого здобуття професійної мистецької освіти певного спрямування. Середні спеціалізовані школи-інтернати входять до системи загальної освіти з профільним навчанням. Практично всі їх випускники продовжують здобуття професійної музичної та художньої освіти. Такі школи перебувають у державній власності і управляються безпосередньо Міністерством культури України [1, с. 130-131].

Із трьох названих типів перші два, як зазначено вище, працюють у правовому полі позашкільної освіти, що має специфічні форми вираження, відмінні від інших закладів завдання. Процеси управління цими закладами мають спільні риси передусім через єдиний принцип підпорядкованості та подібність функцій управління, тому процеси управління саме цією системою шкіл є предметом розгляду в цій статті.

Управління закладами початкової мистецької освіти, як системи сфери культури, пов'язане з виробленням та реалізацією державної культурної політики, яка включає створення умов для організації мистецько-освітньої діяльності, її фінансової підтримки, методичний супровід та контроль.

Історично в Україні сформувалася складна ієрархічна система органів управління дитячими мистецькими школами, яка представлена центральними та місцевими органами влади в галузі культури і освіти, відповідними місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та підпорядкованими їм органами управління культурою, до сфери управління яких належать початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади. Кожен з рівнів управління має свої функції, які в останні роки поступово змінюються.

Найвищими в ієрархії органами управління початковою мистецькою освітою є Міністерство культури України (як спеціально уповноважений центральний орган державної влади у сфері культури) та Міністерство освіти і науки України (як спеціально уповноважений центральний орган державної влади у сфері освіти).

Дуалізм системи закладів початкової мистецької освіти як об'єкту управління завжди створював певні проблеми для їх розвитку. Успадкована від радянського періоду мережа дитячих мистецьких шкіл, яка завжди представляла сферу культури, з реформуванням соціально-економічних сфер, у тому числі й сфери освіти, та введенням у 2000 році в дію Закону України "Про позашкільну освіту", стала елементом системи закладів позашкільної освіти. У зв'язку з цим, система початкової мистецької освіти почала поступово втрачати свою автономність у системі позашкільної освіти.

Відповідно до статті 10 Закону України "Про позашкільну освіту" Міністерство освіти і науки України формує програми розвитку позашкільної освіти; розробляє положення про позашкільні навчальні заклади, готує пропозиції щодо нормативів матеріально-технічного, фінансового забезпечення позашкільної освіти; розробляє нормативно-правові акти стосовно визначення соціальних гарантій педагогічним працівникам, спеціалістам позашкільних навчальних закладів незалежно від підпорядкування, типів і форм власності [3]. Також МОН устанавлює порядок державної атестації позашкільних навчальних закладів, у тому числі, дитячих мистецьких шкіл та їх педагогічних працівників.

Установлюючи механізми державного управління системою позашкільної освіти, МОН не завжди враховує специфіку її окремих елементів, що призводить до ускладнення реалізації державної політики стосовно розвитку початкової мистецької освіти. Яскравим прикладом цього є затвердження державних цільових програм розвитку позашкільної освіти як одного з актуальних у 2004-2014 роках інструментів реалізації державної політики. Завдання та заходи державних програм в частині початкової мистецької освіти зосереджувалися на актуальних напрямках її підтримки: збереження мережі дитячих мистецьких шкіл, створення системи моніторингу якості початкової мистецької освіти, навчально-методичне забезпечення тощо.

Попри те, що програмно-цільовий метод використовувався для управління різними соціально важливими сферами суспільного життя і був покликаний вирішувати конкретні проблеми тієї чи іншої галузі, у випадку з початковою мистецькою освітою він виявився декларативним та не ефективним через недосконалість механізмів фінансового забезпечення та недотримання фінансових умов реалізації. За останні десять років було прийнято дві державні цільові програми розвитку позашкільної освіти, які були спрямовані на врегулювання певних проблемних питань і в системі початкової мистецької освіти. Однак через те, що головним розпорядником коштів за програмами було визначено тільки МОН, усі заходи щодо початкової мистецької освіти здійснювалися без використання цільового фінансування. Остання на сьогодні Державна цільова програма розвитку позашкільної освіти була затверджена на період до 2014 року і зовсім не передбачала фінансування заходів з розвитку початкової мистецької освіти, що унеможливило досягнення конкретних вимірюваних результатів у розвитку закладів початкової мистецької освіти [11].

Збільшення повноважень МОН щодо управління системою початкової мистецької освіти засвідчується також унесеними в 2012 році змінами до частини четвертої статті 10 Закону України

"Про позашкільну освіту", в якій контроль за діяльністю всіх позашкільних навчальних закладів, незалежно від типів, форм власності й підпорядкування, покладається на Міністерство освіти і науки України та місцеві органи управління освітою [3]. Таким чином, поступово збільшується роль центрального органу управління освітою в регулюванні мистецькоосвітніх процесів, що свідчить про прагнення інтегрувати систему початкової мистецької освіти до освітньої системи України і знизити її роль як закладів освіти сфери культури. Це, своєю чергою, може призвести як до зміни функцій шкіл, так і до втрати самих навчальних закладів.

Однією з основних функцій державного управління системою початкової мистецької освіти є державний контроль за діяльністю початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів, яким є атестація. У 2015 році МОН затвердило новий порядок атестації загальноосвітніх, дошкільних та позашкільних навчальних закладів, який передбачає передачу цієї функції до відповідних місцевих органів управління освітою відповідно до підпорядкування [10]. Попередній порядок атестації дитячих мистецьких шкіл передбачав, що остаточне рішення щодо їх атестації або не атестації приймалося експертними радами обласного (міського, – в місті Києві) рівня.

Рішення МОН щодо спрощення атестаційних процедур безпосередньо пов'язане з процесами децентралізації управління, сенсом якого є покладання функцій контролю та відповідальності за нього на ті органи управління освітою, яким підпорядковані навчальні заклади.

Однак, при атестації дитячих мистецьких шкіл органами управління культурою, яким вони підпорядковані, виникають ризики необ'єктивного оцінювання якості роботи шкіл, що може призвести до зниження якості початкової мистецької освіти. Особливо це актуально для шкіл сільської місцевості та районів, де мережа дитячих мистецьких шкіл не така розвинена, як мережа загальноосвітніх, дошкільних та позашкільних навчальних закладів системи освіти (в районі може діяти тільки одна мистецька школа). Водночас, здійснення атестації таких шкіл управліннями та відділами освіти місцевого рівня так само буде необ'єктивною, оскільки потребує розуміння специфіки організації освітнього процесу в мистецьких школах, який не має аналогів у інших навчальних закладах. Тому механізми атестації початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів потребують удосконалення.

Центральним органом виконавчої влади, який здійснює державне управління безпосередньо початковою мистецькою освітою на загальнодержавному рівні є Міністерство культури України. Згідно з положенням про Міністерство культури України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2014 року № 495, Міністерство визначає перспективи і напрями розвитку, зміст спеціальної освіти у сфері культури і мистецтв.

Одним з інструментів управління початковою мистецькою освітою є спеціальні нормативно-правові акти Мінкультури. Положення про початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад (школу естетичного виховання), затверджене Міністерством, є основним документом, який визначає специфічні засади та умови діяльності мистецьких шкіл, зокрема, організацію освітньо-мистецького процесу, управління закладами, фінансово-господарської діяльності тощо [5].

Здійснюючи державну культурну політику в частині підтримки розвитку початкової мистецької освіти Мінкультури на сьогодні зберігає за собою функцію затвердження стандартів початкової мистецької освіти – типових навчальних планів дитячих мистецьких шкіл. Остання редакція типових навчальних планів була затверджена у 2006 році. На відміну від попередніх планів у планах редакції 2006 року було надано більшої автономії навчальним закладам і місцевим органам управління у частині визначення змісту початкової мистецької освіти. Головною відмінністю сучасних типових навчальних планів є те, що ними затверджено нові терміни здобуття початкової мистецької освіти, адаптовані до сучасних строків здобуття загальної середньої освіти [6].

Як центральний орган виконавчої влади, який бере участь в реалізації державної політики в сфері початкової мистецької освіти, Мінкультури затверджує орієнтовні критерії оцінювання діяльності дитячих мистецьких шкіл при їх державній атестації [7]. Такі критерії покликані забезпечити процес атестації від ризиків необ'єктивного оцінювання діяльності дитячих мистецьких шкіл. Відповідно до Орієнтовних критеріїв при державній атестації початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів оцінюється рівень організації та результативності освітньої діяльності закладу, матеріально-технічного та методичного забезпечення навчально-виховного процесу, кадрове забезпечення та управління навчальним закладом.

З метою підтримки дитячих мистецьких шкіл Мінкультури розробило і затвердило нормативи їх матеріально-технічного забезпечення [9]. Також Мінкультури, відповідно до нормативно-правових актів МОН, затвердило Положення про атестацію педагогічних працівників навчальних закладів та навчально-методичних установ сфери культури [8]. Положення визначає порядок атестації зазначених категорій працівників, враховуючи специфіку їх педагогічної діяльності.

Єдиним механізмом прямого впливу на діяльність дитячих мистецьких шкіл до 2015 року був механізм погодження реорганізації або припинення початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів, які входять до базової мережі сфери культури. Від часу прийняття Закону України "Про культуру" в 2011 році така функція була закріплена за Мінкультури [2]. Це дало можливість уберегти кілька дитячих мистецьких шкіл від закриття, ініційованого місцевими органами влади. В умовах нерозвиненого громадського впливу на формування соціокультурної мережі на місцях, пов'язаного з недосконалістю місцевого самоврядування, в основу рішення про закриття об'єктів соціокультурної сфери, в тому числі і дитячих мистецьких шкіл лягли не потреби громад в існуванні таких закладів, а фінансова неспроможність місцевих бюджетів їх утримувати. З огляду на це, запобіжник закриття, у вигляді погодження Мінкультури, спрацював на користь збереження мережі таких навчальних закладів.

Таким чином, функції Мінкультури щодо управління початковою мистецькою освітою мають характер регулювання, оскільки не передбачають прямого втручання в діяльність цих шкіл, а лише визначають механізми управління ними. При цьому усі нормативно-правові акти, затверджені Міністерством, спираються на акти Міністерства освіти і науки, в чому полягає "подвійність підпорядкування" системи початкової мистецької освіти.

Другим (середнім) рівнем в ієрархії органів управління інституціалізованою системою закладів освіти сфери культури є департаменти та управління культури обласних й Київської міської державних адміністрацій. На сьогодні ці органи управління мають досить значні повноваження в частині управління початковою мистецькою освітою, хоча і не мають у своєму підпорядкуванні дитячих мистецьких шкіл.

Основні функції, які безпосередньо впливали на діяльність дитячих мистецьких шкіл регіону, пов'язані з атестацією цих закладів та їх педагогічних працівників. Однією з цих функцій до березня 2015 року була атестація шкіл. Однак, через зміну умов атестації повноваження щодо прийняття таких рішень переходить до органів управління нижчого рівня, у безпосередньому підпорядкуванні яких перебувають школи.

Іншою законодавчо закріпленою функцією органів управління другого рівня є атестація керівних кадрів дитячих мистецьких шкіл та присвоєння педагогічних звань викладачам та концертмейстерам [8]. Рекомендації щодо призначення або звільнення керівних працівників дитячих мистецьких шкіл, має запобігати неефективній кадровій політиці на місцях, де за умов відсутності конкретизованих критеріїв є ризик необ'єктивного оцінювання результатів роботи керівників та їх заступників у школах, може негативно вплинути на діяльність навчального закладу.

Для вивчення функцій середньої ланки управління щодо дитячих мистецьких шкіл в 2011 році на замовлення Міністерства культури Українським центром культурних досліджень було проведено опитування фахівців органів управління культурою, до функціональних обов'язків яких входить координація діяльності дитячих мистецьких шкіл [4].

Як і на загальнодержавному рівні, в областях є позитивна практика застосування в управлінні програмно-цільового методу. Станом на 2011 рік у 11 регіонах існували обласні програми розвитку початкової мистецької освіти, стипендіальні програми для підтримки обдарованих дітей та запроваджуються пільги з оплати за навчання найбільш обдарованих дітей. Представники чотирьох регіонів (Черкаської, Одеської, Харківської, Луганської) зазначили, що для мистецьких шкіл закуповуються музичні інструменти, навчальне обладнання за кошти обласного бюджету.

Обласні програми розвитку початкової мистецької освіти є ефективним способом надання фінансової та матеріально-технічної підтримки шкіл, які фінансуються з місцевих бюджетів. Без цільових коштів обласних бюджетів, виділених на реалізацію зазначених програм така підтримка була б неможливою.

Іншим ефективним інструментом управлінської діяльності на рівні областей та міста Києва є проведення обласних й підтримка місцевих заходів, спрямованих на виявлення обдарованих дітей (творчі конкурси, фестивалі, виставки тощо). Конкурси, огляди та фестивалі, в яких беруть участь учні дитячих мистецьких шкіл, є не просто творчими змаганнями, які визначають рівень їх освітніх результатів. Підтримка фестивального та конкурсного руху робить значний внесок у формування регіонального культурного простору, активізує культуротворення, оскільки кожен з цих заходів стає подією в культурному житті місцевого, а подекуди – загальнодержавного рівня.

Важливою функцією регіональних органів управління є координація співпраці дитячих мистецьких шкіл з культурно-мистецькими коледжами та училищами, які знаходяться у власності територіальних громад областей та міста Києва.

За результатами опитування з'ясовано, що важливим напрямом управлінської діяльності, який необхідно розвивати є створення або ліцензування курсів підвищення кваліфікації керівників та інших педагогічних працівників мистецьких шкіл, а також створення або реформування обласних методичних служб.

Таким чином, на середньому (регіональному) рівні, позбавленому права нормативно-правового регулювання діяльності дитячих мистецьких шкіл, процеси управління їх системою зосереджені на загальній підтримці, координації їх творчої та методичної діяльності й, за наявності цільового фінансування, реалізації окремих завдань матеріально-технічного забезпечення.

Третій рівень органів управління, на якому здійснюється безпосереднє управління дитячими мистецькими школами, – відділи (управління) культури районних державних адміністрацій та виконкомів міських рад. На цьому рівні до основних функцій управління, згідно з Законом України "Про позашкільну освіту", належить фінансове, матеріально-технічне, створення умов для кадрового забезпечення підпорядкованих дитячих мистецьких шкіл, розвиток їх мережі, створення належних умов для вибору учнями видів творчої діяльності відповідно до їх інтересів, забезпечення соціального захисту учасників освітнього процесу тощо [3]. Важливою функцією органів управління міського та районного рівня є розроблення програм розвитку дитячих мистецьких шкіл, координація роботи підпорядкованих шкіл, атестація педагогічних працівників та самих навчальних закладів, ведення статистичного спостереження, проведення культурно-мистецьких заходів за участю учнів та педагогічних працівників, а також інші повноваження.

В умовах децентралізації управління роль нижчої ланки початкової мистецької освіти буде надалі зростати, тоді як усе менші повноваження залишатимуться в органах середнього рівня.

Таким чином, процеси управління системою закладів освіти сфери культури в сучасній Україні спрямовані на забезпечення розвитку системи дитячих мистецьких шкіл і реалізуються ієрархічною структурою органів управління. На загальнодержавному рівні управління характеризується дуалізмом, який виявляється у взаємопов'язаності управлінських рішень МОН та Мінкультури та зумовлений входженням початкової мистецької освіти до системи позашкільної освіти. На вищому рівні відбувається законодавче та нормативно-правове регулювання, на нижчому – застосовуються інструменти безпосереднього управління – фінансового, матеріально-технічного та кадрового забезпечення.

В умовах реформування соціально-економічної сфери суспільного життя, відбувається децентралізація управління та зростання ролі самоврядування громад, що означає передачу більшості управлінських функцій на місця.

Проблеми економічного розвитку та недосконалість існуючих механізмів державно-громадського управління або їх відсутність створює значні ризики для подальшого функціонування дитячих мистецьких шкіл як системи закладів, що впливає на розвиток локального та загального культурного простору. Дослідження управлінських процесів у системі початкової мистецької освіти дасть можливість виробити рекомендації щодо формування та реалізації державної культурної політики, спрямованої на підтримку подальшого розвитку закладів початкової мистецької освіти як інституалізованої системи сфери культури сучасної України.

Література

1. Волков С. М. Інституалізовані соціокультурні системи: регіональна специфіка та динаміка / С. Волков. – К.: Інститут культурології НАМ України, 2010. – 248 с.
2. Закон України "Про культуру" від 14 грудня 2010 р. № 2778-VI : [електронний ресурс] // Верховна Рада України: офіційний веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>. – Назва з екрана.
3. Закон України "Про позашкільну освіту" від 22 червня 2000 р. № 1841-III : [електронний ресурс] // Верховна Рада України: офіційний веб-портал. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>.
4. Звіт про науково-дослідну роботу "Соціологічне дослідження перспектив розвитку системи позашкільної мистецької освіти в Україні" / [Н. М. Цимбалюк, С. І. Цимбалюк, К. О. Чернова та ін.]. – К.: Міністерство культури України; Український центр культурних досліджень (УЦКД), 2011. – 277 с.
5. Наказ Міністерства культури і мистецтв України від 06.08.2001 № 523 "Про затвердження Положення про початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад (школу естетичного виховання)" : [електронний ресурс] // Верховна Рада України: офіційний веб-портал. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0803-01>. – Назва з екрана.
6. Наказ Міністерства культури і туризму України від 18.07.2006 № 570/0/16-06 "Про затвердження типових навчальних планів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання)" : [електронний ресурс] // Міністерство культури України: офіційний веб-сайт. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/89741;jsessionid=7E37CCA0EC244D6C6DE992A1856B6562>. – Назва з екрана.
7. Наказ Міністерства культури і туризму України від 06.08.2009 № 628/0/16-09 "Про затвердження нової редакції Орієнтовних критеріїв оцінювання діяльності початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання)" : [електронний ресурс] // Міністерство культури України: офіційний веб-сайт. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/167599>. – Назва з екрана.

8. Наказ Міністерства культури України від 31.10.2011 № 75 "Про затвердження положення про атестацію педагогічних працівників навчальних закладів та навчально-методичних установ сфери культури" : [електронний ресурс] // Верховна Рада України: офіційний веб-портал. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1311-11>. – Назва з екрана.

9. Наказ Міністерства культури України від 19.06.2014 № 475 "Про затвердження нормативів матеріально-технічного забезпечення початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання)" : [електронний ресурс] // Верховна Рада України: офіційний веб-портал. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

10. Наказ Міністерства освіти і науки України від 30.01.2015 № 67 "Про затвердження Порядку державної атестації загальноосвітніх, дошкільних та позашкільних навчальних закладів" : [електронний ресурс] // Верховна Рада України: офіційний веб-портал. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0173-15>.

11. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.08.2010 № 785 "Про затвердження Державної цільової програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року" : [електронний ресурс] // ЛІГА Закон. – Електрон. дані. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP100785.html. – Назва з екрана.

References

1. Volkov S. M. Instyualizovani sotsiokulturni systemy: rehionalna spetsyfika ta dynamika / S. Volkov. – К.: Instytut kulturolohii NAM Ukrainy, 2010. – 248 s.

2. Zakon Ukrainy "Pro kulturu" vid 14 hrudnia 2010 r. № 2778-VI : [elektronnyi resurs] // Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiyni veb-portal. – Elektron. dani. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>. – Nazva z ekrana.

3. Zakon Ukrainy "Pro pozashkilnu osvitu" vid 22 chervnia 2000 r. № 1841-III : [elektronnyi resurs] // Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiyni veb-portal. – Elektron. dani. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>.

4. Zvit pro naukovo-doslidnu robotu "Sotsiolohichne doslidzhennia perspektyv rozvytku systemy pozashkilnoi mystetskoï osvity v Ukraini" / [N. M. Tsymbaliuk, S. I. Tsymbaliuk, K. O. Chernova ta in.]. – К.: Ministerstvo kultury Ukrainy; Ukrainyskyi tsentr kulturnykh doslidzhen (UTsKD), 2011. – 277 s.

5. Nakaz Ministerstva kultury i mystetstv Ukrainy vid 06.08.2001 № 523 "Pro zatverdzhennia Polozhennia pro pochatkovyi spetsializovanyi mystetskyi navchalnyi zaklad (shkolu estetychnoho vykhovannia)" : [elektronnyi resurs] // Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiyni veb-portal. – Elektron. dani. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0803-01>. – Nazva z ekrana.

6. Nakaz Ministerstva kultury i turyzmu Ukrainy vid 18.07.2006 № 570/0/16-06 "Pro zatverdzhennia typovykh navchalnykh planiv pochatkovykh spetsializovanykh mystetskykh navchalnykh zakladiv (shkil estetychnoho vykhovannia)" : [elektronnyi resurs] // Ministerstvo kultury Ukrainy: ofitsiyni veb-sait. – Elektron. dani. – Rezhym dostupu: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/89741.jsessionid=7E37CCA0EC244D6C6DE992A1856B6562>. – Nazva z ekrana.

7. Nakaz Ministerstva kultury i turyzmu Ukrainy vid 06.08.2009 № 628/0/16-09 "Pro zatverdzhennia novoï redaktsii Oriientovnykh kryteriiv otsiniuvannia diialnosti pochatkovykh spetsializovanykh mystetskykh navchalnykh zakladiv (shkil estetychnoho vykhovannia)" : [elektronnyi resurs] // Ministerstvo kultury Ukrainy: ofitsiyni veb-sait. – Elektron. dani. – Rezhym dostupu: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/167599>. – Nazva z ekrana.

8. Nakaz Ministerstva kultury Ukrainy vid 31.10.2011 № 75 "Pro zatverdzhennia polozhennia pro atestatsiiu pedahohichnykh pratsivnykiv navchalnykh zakladiv ta navchalno-metodychnykh ustanov sfery kultury)" : [elektronnyi resurs] // Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiyni veb-portal. – Elektron. dani. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1311-11>.

9. Nakaz Ministerstva kultury Ukrainy vid 19.06.2014 № 475 "Pro zatverdzhennia normatyviv materialno-tekhnichnogo zabezpechennia pochatkovykh spetsializovanykh mystetskykh navchalnykh zakladiv (shkil estetychnoho vykhovannia)" : [elektronnyi resurs] // Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiyni veb-portal. – Elektron. dani. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Nazva z ekrana.

10. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 30.01.2015 № 67 "Pro zatverdzhennia Poriadku derzhavnoi atestatsii zahalnoosvitnikh, doshkilnykh ta pozashkilnykh navchalnykh zakladiv" : [elektronnyi resurs] // Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiyni veb-portal. – Elektron. dani. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0173-15>.

11. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.08.2010 № 785 "Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi prohramy rozvytku pozashkilnoi osvity na period do 2014 roku" : [elektronnyi resurs] // LIHA Zakon. – Elektron. dani. – Rezhym dostupu: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP100785.html. – Nazva z ekrana.